

„I JEST ČAS PSÁT PAMĚTI...“ LITERÁRNÍ ODKAZ EMILA SKÁCELA

ANDREA PROCHÁZKOVÁ

V poezii Jana Skácela se nachází řada motivů odkazujících k dětství. Prostor domova, postavy otce a matky představují v jeho poezii archetypy, k nimž se neustále vrací.¹ Drobné epizody z rodiny Skácelových se staly námětem řady jeho krátkých prozaických textů, mimo sféru uměleckého vyjádření však toho o svých rodičích příliš nesděloval.² Jeho otec Emil Skácel (3. 3. 1890 – 7. 11. 1975), pedagog, publicista, legionář, mlynářský tovaryš a tesař, si však jistě zaslouží pozornost nejen jako osobnost, která formovala umělecké začátky svých synů Jana a Petra, ale také pro svou vlastní tvorbu – výtvarnou a literární, která však již upadla v zapomnění. V roce 2019 představila výstava *Skácelové – ke kořenům* v Památníku písemnictví na Moravě život a dílo Emila, Jana a Petra Skácelových v kontextu vzájemných uměleckých vazeb a přinesla nové informace z historie rodu. Doposud nejpodrobnější životopis Emila a Anny Skácelových zpracoval v úvodní kapitole monografie o Janu Skácelovi Zdeněk Kožmín.³ Materiály osobní povahy uložené ve sbírce Památníku písemnictví na Moravě – rodinné fotografie, osobní doklady, rukopisy a kresby, nám však umožňují doplnit jak biografii Emila Skácela, tak jeho synů Jana a Petra.⁴ Následující text představuje Emila Skácela především jako svébytného autora literárních děl, z jehož literární pozůstalosti se zaměříme na texty memoárové.

Životní osudy Emila Skácela

Emil Skácel se narodil jako nejmladší ze tří synů Emanuely a Šimona Skácelových na statku v Nestánicích u Vodňan. Prvních pět let prožil v jižních Čechách, poté se Skácelovi přestěhovali do Suchonic na Hané a krátce nato do Velké Bystřice poblíž Olomouce.⁵ V roce 1899 postihla rodinu tragédie – Šimon Skácel zemřel a rodina se od té doby potýkala s existenčními problémy. Starší bratři, Jaromír a Otakar, se brzy osamostatnili, Emil se o dva roky později s matkou přestěhoval do Olomouce, kde nastoupil na českou reálku. Již od tercie se o sebe musel postarat sám,

1 KOŽMÍN, Zdeněk. *Skácel*. Brno: Jota, 2006, s. 46–50; SKÁCEL, Jan. *Jedenáctý bílý kůň*. Praha: Blok, 2010; SKÁCEL, Jan. *Třináctý černý kůň*. Praha: Blok, 2010.

2 Viz „Jsem učitelský kluk, a učitel, to bylo dřív cosi jako komediant. Putoval z místa na místo. Tatínek byl rodem z Vodňan, z jižních Čech, maminka z Vysočiny, já ze Slovácka. Těžko dovedu říct, jestli moje mládí jsou Znorovy, Poštorná či Brno. Všude jsem prožil určité rozhodující úseky.“ LIEHM, Antonín Jaroslav. *Generace*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 253.

3 Zdeněk Kožmín čerpal informace z nám neznámého strojopisu vlastního životopisu Emila Skácela v rozsahu 25 stran, který se nacházel v pozůstalosti Jana Skácela spolu se závětí Emila Skácela a pohřební řečí Jana Skácela, místo jejich uložení se nepodařilo zjistit. KOŽMÍN, pozn. 1, s. 16–24.

4 Nově zpracovaná biografie Emila Skácela viz FADINGEROVÁ, Hana, KALINA, Libor a PROCHÁZKOVÁ, Andrea. *Skácelové – ke kořenům*. Katalog výstavy. Rajhrad: Muzeum Brněnska, 2019.

5 Do rodného kraje se později vracel alespoň na krátké návštěvy za sestřenicí Boženou Heritesovou, dcerou spisovatele Františka Heritese, s níž po celý život udržoval korespondenci.

Emil Skácel v době svého působení v Poštorné.
(Památník písemnictví na Moravě)

uplatnil také své technické vzdělání – kreslil plány a zajišťoval materiál. Zde zažil vyhlášení první světové války a kvůli podezření tamních úřadů ze spolupráce s tajnou policií musel odejít. Po návratu na Moravu se zapsal na techniku v Brně, ale studoval jen měsíc, než byl na jaře 1915 povolán do armády a odvelen na haličskou frontu.

Během první světové války bojoval na ruské frontě, v červenci 1916 byl postřelen do levé paže a vzdal se Rusům. S vojskem pak doputoval do Moskvy a jako zajatec se nechal najmout na kopání kanálů a tesařské práce. Po osobní návštěvě T. G. Masaryka v zajateckém táboře podal v květnu 1917 přihlášku do československých legií a v říjnu téhož roku byl přidělen k 6. střeleckému Hanáckému pluku jako telefonista. Absolvoval anabázi po transsibiřské magistrále, v srpnu 1918 však požádal o přeřazení na pomocnou službu beze zbraně. Jednak ze zdravotních důvodů, jednak v důsledku osobní krize po incidentu u řeky Selengy, který se pro něj stal synonymem ztráty iluzí, legionářské hrdosti a smyslu jejich boje.⁶

⁶ Legionářům se dobrovolně vzdala skupina mladých bolševiků a byli přizváni ke společné zábavě, ráno však byli z rozhodnutí vojenského soudu popraveni. Příliš krutý trest pro zajatce otfásl i dalšími bratry legionáři. Výčitky svědomí a nervové vypětí, které v Emilu Skácelovi tento zážitek vyvolal, vedly k jeho rozhodnutí vystoupit z ozbrojených složek.

přivydělával si kondicemi a byl závislý na prospěchovém stipendiu. Tato zkušenost zásadně ovlivnila jeho životní názory a posílila sympatie k sociálně demokratickému hnutí, k němuž se hlásil už jako student. Během studií na české reálce si Emil Skácel také průběžně osvojoval mlynářské a tesařské řemeslo, a to ve mlýně u svých příbuzných v Lanžhotě, kde trávil každé léto, aby doučoval jejich syna. Po maturitě v roce 1909 si udělal tovaryšské zkoušky a dostal mlynářský výuční list. V dalším studiu pokračoval na technice v Praze, ale po prvním roce jej ukončil a v roce 1910 se vydal na vandr po Rakousko-Uhersku. Během své cesty se živil jako dělník ve mlýnech, poté několik let putoval jako sekerník po mlýnech v Horehroní na dnešním Slovensku, kde se podílel na jejich modernizaci při přechodu na válcové mlýny. Vykonával tesařské práce a vedle řemeslné zručnosti

Svatební fotografie, snoubenci Emil Skácel a Anna Raná uprostřed, 10. 7. 1920 Brno.
(Památník písemnictví na Moravě)

Na zpáteční cestu nastoupil na parník *Tras-os-Montes* ve Vladivostoku 20. prosince 1919. Trasa vedla přes Šanghaj, Singapur, Kolombo, Suezským průplavem do Port Saidu a Terstu. Odtud cestoval vlakem až do Prahy, kam přijel v únoru 1920.

Po návratu se již kvůli válečnému zranění ruky nemohl věnovat mlynářskému řemeslu, rozhodl se proto pro učitelské povolání, stejně jako jeho budoucí žena Anna Raná,⁷ s níž se oženil 10. července 1920 v Brně. Emil Skácel získal místo učitele na škole ve Vnorovech a po vykonání doplňujících zkoušek zde učil kreslení, geometrii, psaní a počty. Krátce působil také jako zastupující učitel ve Strážnici a v Lipové. Manželé Skácelovi zpočátku bydleli v Liděřovicích, záhy se však přestěhovali do Vnorov, kde se v roce 1922 narodil Jan a o dva roky později Petr. V roce 1925 se celá rodina odstěhovala do Poštorné, kde Emil na měšťanské škole vyučoval především kreslení.

Během své učitelské kariéry se Emil Skácel stal uznávanou autoritou. Vypracoval novou ucelenou metodiku výuky kreslení a svou učební metodu zpracoval v učebnicích *Rovnoběžná perspektiva* (1929), *Příprava rovnoběžné perspektivy*

⁷ Anna Skácelová, roz. Raná (25. 6. 1886 – 9. 7. 1968) pocházela ze selského rodu v Prosatíně u Tišnova. Vystudovala učitelský ústav v Brně a jako prozatímní učitelka působila v Křižanově, Prostějově a Lanžhotě. V roce 1908 vykonala zkoušku k dosažení způsobilosti učit na školách obecních, od roku 1913 do roku 1923 učila na škole ve Vnorovech. Po narození prvního syna odešla do penze. V Poštorné se zapojila do práce v poradně pro matky a kojence a po celý zbytek života se věnovala péči o rodinu. Zemřela 9. července 1968 v Brně. Viz KOŽMÍN, pozn. 1, s. 23; Archiv rodiny Skácelových, soukromý majetek Zuzany Šťastné; Muzeum Brněnska – Památník písemnictví na Moravě, Sběrka Památníku písemnictví na Moravě, podsbírka Literární archiv, fond Emil Skácel, inv. č. A7126, s. 3 026–3 040.

(1930) a *Rysy* (1935). Cílem této metody axonometrického kreslení bylo zvládnutí geometrie, vedení žáků k přesné práci a vytrénování tvarové obrazotvornosti. Pro studenty pokračovací školy a také pro učitele národní školy byla určena jeho učebnice *Kreslené písmo* (1932), v níž představil nový typ písma – všechna písmena vycházela ze stejného schématu a výsledkem měla být snadná čitelnost slov a řemeslná čistota provedení.⁸ Pouze v rukopise zůstala učebnice kreslení pro I. a II. stupeň základních škol, na které pracoval v šedesátých letech 20. století.⁹ Za svou pedagogickou činnost si již v roce 1932 zasloužil heslo v Masarykově slovníku naučném.¹⁰ V Poštorné se také zapojil do společenského života a v roce 1935 vstoupil do Československé sociálně demokratické strany dělnické.

Po připojení pohraničí k Německu v roce 1938 se rodina musela okamžitě vystěhovat a přesídlila do Brna, kde Emil Skácel získal místo učitele. V roce 1941 však byl jako legionář předčasně penzionován. Během války se naposledy vrátil k mlynářskému řemeslu a provedl opravu a přestavbu Žandovského mlýna ve Skaličce u Tišnova, který později navštěvovali i oba jeho synové a jejich vztah k místu je zde dosud připomínán.¹¹ Po skončení druhé světové války Emil Skácel opět mohl učit a před odchodem do penze se stal ředitelem chlapecké střední školy v Brně-Husovicích a poté ředitelem II. střední školy dívčí v Brně-Králově Poli. V roce 1945 vstoupil do KSČ, postupně však propadl deziluzi z každodenní reality, v níž jeho ideály a nároky zůstaly nenaplněny. V roce 1970 proto požádal o zrušení členství v KSČ.¹² Po odchodu do penze se věnoval literatuře, kreslení a amatérským překladům z francouzské a ruské literatury. Zemřel 7. listopadu 1975 v Brně.

8 Reagoval tak na dobové snahy vytvořit písmo odpovídající požadavkům konstruktivismu: „Chtíce mít tvar úplně konstruktivistický, pozorovalo se a vytvářelo každé písmeno zvlášť, samo pro sebe, bez ohledu na druhé, na celou abecedu. Tím slovo ztrácelo na globálnosti, jeví mnoho zvláštností v jednotlivých písmenech. Přílišnou očistu odnášelo hlavně písmeno –s–, které hned se natahovalo a zase skrčovalo, stávajíc se tak ve slově svým mrzáctvím nadměrně nápadným.“ SKÁCEL, Emil. *Kreslené písmo*. [Část první]. Poštorná: nakladem vlastním, 1932.

9 Archiv rodiny Skácelových, soukromý majetek Zuzany Šťastné.

10 „Skácel Emil (3. 3. 1890 v Nestánicích v Č.), čes. pedagog, rus. legionář, od 1924 odb. uč. nyní v Poštorné na Mor. Propagátor prostorového kreslení na šk. nár. a měšťanských. Sp.: Rovnoběžná perspektiva (1929, 1930), Příprava rovnoběžné perspektivy (1930).“ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Praha: Československý Kompas, 1932, Díl VI., R–S, s. 647.

11 S mlynářskou rodinou Žandovských navázali Skácelovi přátelství již během pobytu v Poštorné, kde se seznámili s Andělou Žandovskou (1895–1986). Působila jako učitelka v mateřské školce v Poštorné, kterou navštěvovali Jan a Petr. Po nuceném odchodu ze Sudet do Brna a později do mlýna ve Skaličce zůstala se Skácelovými v kontaktu. Emil Skácel i jeho synové se do mlýna v pozdějších letech pravidelně vraceli – Petr zde maloval, Jan psal básně a od šedesátých let jezdil na koncerty Moravského kvarteta, na nichž se četly jeho verše i poté, co se stal nežádoucím autorem.

12 Svůj dopis formuloval jako odpověď na pozvání ke stranickým prověrkám, jichž se odmítl zúčastnit. Své rozhodnutí zdůvodňuje stářím a zdravotním stavem, v principu ale odmítá bezvýhradně přijmout stranickou ideologii: „Pak přišel srpen 1968. Zpráva o příchodu spojenecké ozbrojené pomoci mě prostě porazila, srdce a nervy vypověděly. Lékaři v Jevíčku po 4 měsících usilovného léčení (2 transfuze krve) mne opět postavili na nohy. Teď dožívám u syna. (...) To všechno mne připravilo o důvěru, nemohu vždy a všude, jak žádají stanovy, hájit a prosazovat politiku, když nejsem plně informovaný a přesvědčený. (...) Poslední, co mne dojalo: Masarykova třída se dožila čtvrtého pojmenování. Už opět „Třída Vítězství“. Jaká malichernost, tu se městští otcové našli, ale se sněhem si poradit nedovedli. To nedodává důvěry, malost nesnáším. Svědčí o neschopnosti a nedodává naděje, že dokáží řešit skutečné obtíže.“ Dopis Emila Skácela z 24. dubna 1970, archiv rodiny Skácelových, soukromý majetek Zuzany Šťastné.

Emil Skácel v parku na Konečného náměstí, 70. léta 20. století. (Památník písemnictví na Moravě)

„Dělám tajně do literatury...“

Vedle svého učitelského povolání se celý život věnoval také výtvarné a literární tvorbě. Tematicky různorodý výtvarný odkaz Emila Skácela tvoří stovky kreseb s iniciálami ES a v tomto článku jej ponecháváme stranou.¹³ Zaměříme se na jeho tvůrčí činnost spisovatelskou, která zahrnuje publicistické příspěvky, básnickou tvorbu, deníkové záznamy a memoáry. Vzorem, k němuž se Emil Skácel vztahuje téměř v celém svém literárním díle, se mu stal již v mládí Karel Havlíček Borovský. Jeho *Demokratický* epigram si Skácel dokonce zvolil jako motto svých rukopisných sbírek epigramů a pamfletů: „Nechod' Vašku s pány na led, / neboť dobře známe, / že pán klouzne / a sedlák si za něj nohu zláme.“¹⁴ Od dětství jej formovala také díla Boženy Němcové, Václava Kosmáka, Václava Beneše Třebízského či Josefa Václava Sládka a také dobrodružná literatura – knihy Julesa Vernea a Karla Maye.¹⁵ Za studií rozšířil svůj čtenářský obzor o díla světové literatury a oblíbil si díla F. M. Dostojevského, I. S. Turgeněva, N. V. Gogola, V. Huga, A. France, H. Sienkiewiczze ad. Svůj zájem o klasickou literaturu, zejména francouzskou a ruskou, později přenesl i na své syny – Jana a Petra. Z českých spisovatelů jej zaujala tvorba Jana Nerudy, Svatopluka Machara, Svatopluka Čecha, z meziválečné literatury si cenil např. bratří Čapků, Ivana Olbrachta, S. K. Neumanna, Vladislava Vančury

13 V mládí mu byl blízký realismus, později ho zaujaly moderní, protiornamentální směry, zejména purismus, z meziválečné generace výtvarníků obdivoval dílo brněnského malíře Jaroslava Krále (1883–1942). Ukázka z jeho výtvarného díla byla prezentována na výstavě *Skácelové – ke kořenům*.

14 Srov. fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7100 a HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. *Básně*. Praha: Československý spisovatel, 1976, s. 30.

15 Srov. záznam Emila Skácela v pamětech a vzpomínku Jana Skácela: „Kaštánky jsme nazývali rozverně kluky, t.zv. užírače krve, ve škole. Názory na kaštan se mohou značně různit. Pro naše děcka znamenal kaštan žebřík do nebe. Zřídili si v jeho koruně hnízdo a tam pročtli Sienkiewiczze a Vernea a Maye. Taras Bulba – velká láska!“ Fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7127, s. 3 182; „Já jsem se se zlatým pokladem světové dobrodružné literatury seznamoval na stromě. To je snad nejhezčí a nejvhodnější způsob. Byl to kaštan a měl jsem asi v polovině koruny z prkýnek sroubené sedátko. Nikdo mne tam nerušil, měl jsem krásný rozhled a na jaře jsem mohl čísti dlouho do noci, protože mi kaštan svítil na stránky bílými lucernami.“ SKÁCEL, Jan. Jak čísti dobrodružnou literaturu. In: SKÁCEL, Jan. *Třináctý černý kůň*. Praha: Blok, 2010, s. 38.

Titulní strana básnické sbírky
Emila Skácela *Byla vojna – bude?*
(Moravská zemská knihovna)

nedostatkům ve školství, potažmo ve společnosti, např. k nezájmu rodičů o prospěch svých dětí, špatné kvalitě školních pomůcek, apeloval na provedení reformy měšťanských škol, kriticky hodnotil i účast žáků na oslavách na úkor výuky apod.²¹ Po odchodu do penze v psaní epigramů pokračoval, jejich satirický osten ale namířil proti komunistickému režimu a realitě socialistické společnosti, takže tato reflexe doby zůstala pochopitelně pouze v rukopise.²²

V meziválečném období, během působení v Poštorné, vydal jednak své učebnice kreslení, jednak svou jedinou básnickou sbírku *Byla vojna – bude?* (1936).²³ Emil Skácel ji vydal pod pseudonymem E. Soryl vlastním nákladem a sám ji

či Vítězslava Nezvala. Rozsáhlá knihovna Emila Skácela se nedochovala, takže není možné zjistit, zda byl s některými spisovateli své generace v bližším kontaktu, jediný doklad se nachází v osobní knihovně Karla Čapka, a to výtisk Skácelovy sbírky *Byla vojna – bude?* s osobním věnováním Karlu Čapkovi.¹⁶

Podle svých slov se Emil Skácel od mládí věnoval publicistice – svůj první angažovaný článek napsal v době studií do olomouckého deníku *Pozor*,¹⁷ přispíval epigramy do časopisu *Kopřivy*,¹⁸ ve dvacátých letech 20. století do časopisu *Slovácko*,¹⁹ zmiňované texty se však nepodařilo dohledat, jedinou informací o nich jsou uvedené záznamy v memoárech. Publicistická činnost Emila Skácela je doložitelná až v letech 1945–1948 v brněnské *Rovnosti*, v níž pod zkratkou *ce* pravidelně zveřejňoval kurzívky a epigramy,²⁰ shodou okolností ve stejné době, kdy se redaktorem *Rovnosti* stal syn Jan. V *Rovnosti* se Emil Skácel nejčastěji vyjadřoval k nejružnějším

Ilustrace Emila Skácela ke sbírce *Byla vojna – bude?* (Moravská zemská knihovna)

ilustroval. Tvůrčí ji tři básně – *Selenga*, *Hoverla* a *Bude?* Tématem první z nich je vzpomínka na zážitek z legií, druhá báseň je poctou vojákům všech národností, kteří padli během bojů v Karpatech za první světové války, a třetí generačním testamentem, kterým v atmosféře blížícího se válečného konfliktu přijímá vinu své generace za daný stav věcí a současně vyzývá k aktivnímu boji. Ve svých pamětech sbírku, resp. báseň *Selenga*, zmiňuje jen nepřímo v dovětku k právě popsanému incidentu v legiích: „V letech před novou světovou válkou jsem tuhle osudnou hrůzu dal do veršů, abych si ulehčil.“²⁴ Tento traumatický zážitek Emil Skácel zachytil také ve všech verzích svých pamětí, a to jak v próze, tak ve verších.²⁵

„... nepíši román, jen život obyčejného člověka“

Na svém zásadním literárním díle, vlastních memoárech, začal Emil Skácel pracovat zřejmě až po odchodu do penze a systematicky v nich zachytil historii rodu Skácelů od poloviny 19. století až do roku 1938. Ve sbírce Památníku písemnictví na Moravě se nacházejí rukopisy tří verzí pamětí, které dosud nebyly vydány tiskem.²⁶ Vzhledem k tomu, že se autor ke stejným událostem vracel opakovaně a dodatečně v textu prováděl opravy jiným inkoustem, soudíme, že svým

16 „Vážený pane, za Bílou nemoc dovoluji si věnovati Vám, E. Soryl, 1. V. 37“ *Knihovny významných českých osobností* [online]. [cit. 5. 6. 2020]. Dostupné z: <http://www.osobniknihovny.cz/detail.do?articleId=4955&autor=S>

17 „A rok na to byl odvedený náš Otyň. Nastala nová starost – co s matkou. Tehdy jsem napsal pro olomoucký „pokrokový“ list *Pozor* podčárník o hantýrce. Užil jsem v něm staré písně – „Ještě je, ještě je v Olomouci míra, pod kterou odvedli chudé matce syna: Byl jsem poprvé otištěn...“ Fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7115,75.

18 „Cítil jsem se dostatečně proletářem, abych se hlásil k Právu lidu a ke Kopřivám. Kopřivy krom toho uveřejňovaly mi několik epigramů.“ Fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7111, 63v.

19 Emil Skácel zmiňuje svůj text *O ukřižovaném Kříži*, ve kterém poukázal na obtížnou situaci německo-české rodiny, která uvízla ve Vnorovech. Ibid., inv. č. A7126, s. 3 023.

20 Viz např. SKÁCEL, Emil. Co praví Čehona. *Rovnost*. 18. 7. 1945, s. 3; TÝŽ. Nespokojencovi. *Rovnost*. 26. 7. 1945, s. 3.

21 Viz např. SKÁCEL, Emil. Kladný poměr. *Rovnost*. 25. 11. 1947, s. 4; TÝŽ. Cenzury. *Rovnost*. 2. 12. 1947, s. 4; TÝŽ. Práce za trest. *Rovnost*. 7. 2. 1948, s. 5; TÝŽ. Učitel o pracovní morálce. *Rovnost*. 7. 8. 1948, s. 3.

22 Viz fond Emil Skácel, pozn. 7.

23 Název je parafrází úvodních slov písně *Bude vojna, bude, kdo tam na ni půjde*, která Emilu Skácelovi utkvěla v paměti, protože ji zpíval v den, kdy byla vyhlášena první světová válka. Viz fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7114, s. 77.

24 Fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7150, 28v.

25 Viz Ibid. inv. č. A7150, 27–29; inv. č. A7122, s. 2 524–2 537; inv. č. A7114, 3; inv. č. A7117, 1–9.

26 Žánr pamětí definujeme jako „epický žánr, který tvoří přechod mezi uměleckou a věcnou literaturou. Autor v nich zaznamenává vzpomínky na prožité události, na okruh lidí, s nimiž se stýkal, na své vrstevníky, přátele, známé, na dobové zvláštnosti apod. Převažuje v nich časová následnost zaznamenávaných událostí.“ PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 262, srov. HAVRÁNKOVÁ, Zdeňka. Příspěvek k poetice memoárů jako útvaru uměleckého. In: *Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury* XIII, Praha: Univerzita Karlova, 1969, s. 69.

memoárům přikládal důležitost nejen dokumentární, ale usiloval také o jejich literární hodnotu. Zda svůj text zamýšlel pouze jako soukromý odkaz rodinné historie synům, či počítal i s možností zveřejnění memoárů, nelze s jistotou určit, vzhledem k literárním kvalitám textu však ani vyloučit.

Témata jednotlivých verzí a chronologické řazení zápisů se v podstatě shodují – autor vždy postupuje od svého dětství, studia a období vandrování po mlýnech, přes válečné období, založení rodiny a dobu prožitou v Pošterné. Nejrozsáhlejší pasáže jsou věnovány legionářské životní etapě, resp. období první světové války, tvoří téměř polovinu sešitů dané řady. Časová posloupnost je narušována jen vstupy vypravěče, v nichž reflektuje svou situaci či společenské poměry v okamžiku psaní. Ani jedna verze memoárů není kompletní, v každé z nich část sešitů chybí – pracovně je v následujícím textu označujeme jako *Paměti I, II, III*.

Paměti I uložené pod inventárním číslem A7111–A7117²⁷ nejsou datovány. Jedná se o oboustranně popsané sešity s pořadovými čísly III.–XVI. Rámec *Paměti I* tvoří vzpomínka z dětství Emila Skácela a končí vzpomínkou na legie během přesunu přes Čeljabinsk.²⁸ Od dalších dvou verzí se *Paměti I* výrazně odlišují častými a rozsáhlými veršovanými pasážemi převážně epického charakteru a také užíváním fiktivních vlastních jmen (osobních i místních), např. „Pernes“ = „Herites“, „Sadil“ = „Skácel“, „Borovany“ = „Lanžhot“, „Kalec“ = „Rájec“, „Mezivodí“ = „Vodňany“, „Radlas“ = „Velká Bystřice“.

Paměti II tvoří sešity označené číslicemi 2–23 s inventárními čísly A7118–A7139. Byly napsány v letech 1956–1957 a smyšlená vlastní jména byla v textu do datečně opravena tak, jak odpovídá skutečnosti.²⁹ Na rubové straně desek je vždy obsah daného sešitu, vlastní text paměti ale na kapitoly členěn není, s výjimkou posledního sešitu č. 23 (inv. č. A7129). Zde Emil Skácel opouští chronologické řazení vzpomínek a od strany 3417 postupuje tematicky a označuje kapitoly názvy: „A vůbec, paměť už neslouží (1957, je mi 67 let). Nutí mne to, abych pokračoval v těchto zápiskách jinou metodou. Tak bych se opakoval – a potom, další si už moji chlapci mohou psát sami. Beztak naše poklady se už nebudou srovnávat. Nadále budu psát bez souvislosti, jak a kdy mi co napadne.“³⁰ Některé sešity jsou číslovány oboustranně, jiné vždy jen na pravé straně. Sešit 2 (inv. č. A7130) začíná zápisem o nákupu statku v Nestánicích u Vodňan Simonem Skácelelem, otcem Emila, poslední sešit číslo 23 (inv. č. A7129) končí kapitolou „Johan Moučků“, rukopis je v závěru velmi špatně čitelný kvůli častým škrtům a opravám.

Paměti III se nacházejí pod inventárními čísly A7140–A7151, A7318–A7319 a vyjma chybějícího sešitu číslo 22 tvoří souvislou řadu 1–25. Tato verze byla napsána v letech 1961–1962, ani ona však není ukončená. Text *Paměti III* začíná datem 15. ledna 1961 a promluvou vypravěče, který vysvětluje své rozhodnutí napsat memoáry: „I jest čas psát paměti: Kdekdo je píše, proč bych měl být výjimkou.

Stavět se hlavou proti zdi, to už se nepatří, když se neodvolatelně blíží čas zapomenutí, nebytí – prostě: čas umírání. V životě si přítomnost plně neuvědomujeme, sníme a malujeme si budoucnost, skutečností je minulost, zapomínaná. A tak tedy, aby nebyla tolik zapomínaná; co je, to bylo, co bude, jest a bylo.“³¹ Následuje historie rodu Skácelů od poloviny 19. století, velký prostor je věnován otci Emila Skácela Šimonu Skácelovi, poslední sešit číslo 25 končí vzpomínkami na návrat z legií, sňatek s Annou Ranou a narození obou synů.

„Nejhorší rok života mám za sebou.“ Sonda do vzpomínek Emila Skácela

Jelikož se všechny tři rukopisné verze obsahově shodují, což je přirozeně dáno ústřední životopisnou linií, dovolíme si nejdříve podniknout drobnou sondu do jednotlivých verzí memoárů a srovnat způsob, jakým autor v různém časovém odstupu a životní fázi zaznamenává tutéž událost. Vybíráme první zásadní milník v životě Emila Skácela – smrt jeho otce Šimona Skácela, kterou si kladl za vinu a považoval se za otcovraha. Řetězec událostí, v dětském vnímání světa kauzálně propojených, tvoří krádež housky u pekaře, z níž se Emil nevyzpovídal u velikonoční zpovědi, a přesto přistoupil ke svatému přijímání. Svůj hřích se snažil odčinit, ale mezitím u jeho otce propukla poslední fáze smrtelné nemoci. Naděje celá rodina upínala k modlitbám za otcovo uzdravení, a když Šimon Skácel v červenci 1899 zemřel, byl Emil přesvědčen, že je to jeho vina, protože Bůh nemůže vyslyšet někoho, kdo má smrtelný hřích. Výčitkami svědomí trpěl celý další rok, až do velikonoční zpovědi, kdy dostal rozhrěšení a byl farářem ujistěn o své nevině. Popisované události, kterými se dále prolíná osud lékárny Šimona Skácela a život ve Velké Bystřici, tedy zachycují jeden rok v životě Emila Skácela.

V *Pamětech I* zachycuje toto období lineárně, v časovém sledu, klade důraz na subjektivní prožívání své domnělé viny, kterou zprostředkovává perspektivou dítěte, např. představou pekla, kterou jim katecheta vštípil na hodinách náboženství: „Já jsem trpěl krutými výčitkami svědomí za režimu pátera Josefa ještě drásavěji. On uměl vykreslit pekelná muka tak živými barvami, že jsem bledl a zelenal a mně kolena bolela od toho, jak jsem se modlil, abych získal kapánek odpuštění. Pomýšlel jsem na sebevraždu – ale to by bylo ještě více než otcovražda.“³² Vyprávění graduje konstatováním vypravěče „ze svatokrádežníka se stal otcovrah“,³³ kterým předjímá další vývoj událostí. Pohřeb otce ztvárnil Emil Skácel básní, která tvoří úvod k následujícímu popisu obřadu a hostů: „To radlaské svaté pole / nad městečkem za kostelem! / U zdi hrob byl vykopán, / na dno v hlínu uloženy / pěti srdcí naděje / Jedno ztichlo pro vše časy. / Odzvoněno, odzpívány / requiem a – konec je. // Konec všeho. / První hrouda / dopadá, věk živým hlodá, / zaduní a zmrazí krev. / Tátu však nic neprobudí, / siré zemi odevzdán, / zůstane sám, opuštěný. / Živí k živým život pudí, / mrtvý mrtvým zanechán.“³⁴

27 Tyto sešity nejsou paginovány, uvedené číslo strany je vždy součástí inventárního čísla, stejně jako u *Paměti III*.

28 Poslední věta není dokončená, další sešit či sešity tedy chybí: „Zato jsem pochodil po městě, řeka Miass zamrzlá, bruslí se a zašel jsem do.“ Fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A117, 81.

29 Viz např. s. 2 941 jméno „Sadil“ opraveno na „Skácel“, s. 2 943 jméno „Pernesovi“ opraveno na „Heritesovi“, s. 2 948 „k Baldimu“ přeškrtnuto „do Lanžhota“. Fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7125.

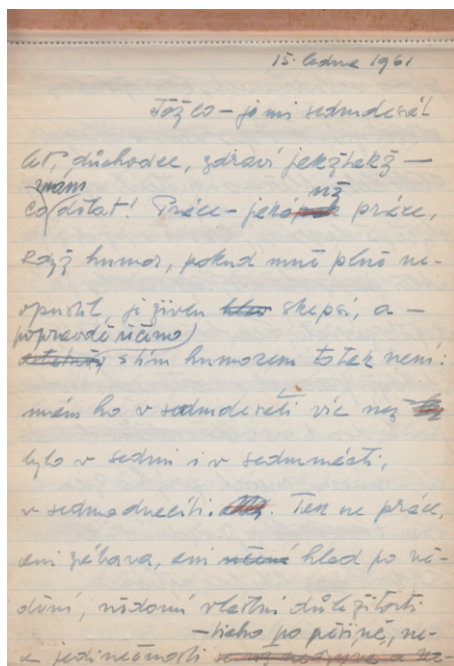
30 Ibid., inv. č. A7129, s. 3 415v.

31 Ibid., inv. č. A7140, 3.

32 Ibid., inv. č. A7116, 23r.

33 Ibid., inv. č. A7116, 11r.

34 Ibid., inv. č. A7116, 15r–16r.

Ukázka rukopisu paměti Emila Skácela.
(Památník písemnictví na Moravě)

dvou verzí odlišují výrazněji. Jedná se o nejstručnější verzi, vypravěč akcentuje souboj Šimona Skácela s časem a větší prostor také věnuje popisu dobového kontextu. Tehdejší události nyní popisuje věcně a s odstupem na úkor řady podrobností, které zachytil dříve, ačkoli jeho vzpomínky jsou stále živé: „Mohl bych reprodukovat každou hodinu těch tří dnů, co otec ležel v rakvi v malém pokoji; a tak si ho pamatuji, že jsem ho i portrétoval – čtyřicet, ba víc, přes padesát let po jeho smrti. Podnes ho vídám ve snu, živého a vždycky jako lékárníka, opravdu lékárníka.“³⁵ Narušuje také chronologickou posloupnost vyprávění, vzpomínka na krádež bochánku a pocit viny za otcovu smrt zde tvoří odbočku z hlavní linie vyprávění: „Můj případ nebyl obyčejný případ. Já, ano, já jsem vinen otcovou smrtí, jsem otcovrah! Poslyšte: v tehdejších dobách rakouské monarchie prvním předmětem na vysvědčení neboli školní zprávě bývalo náboženství.“³⁹

Nejvýraznější odlišnosti zmíněné při srovnání zápisu téže události pouze naznačují hlavní odlišnosti autorského přístupu v jednotlivých verzích. Memoáry nepochybně poskytují rozsáhlý materiál k další důkladné textologické analýze, která přesahuje možnosti tohoto textu, proto se v následující části pokusíme upozornit alespoň na nejvýraznější umělecké postupy a prostředky, které z paměti

V *Pamětech II* jsou události popísány obdobně, ale je zdůrazněna otcova úzkost o osud rodiny a její zajištění, které se vázalo na udělení koncese na lékárnu, a oproti *Pamětem I* se zde častěji zviditelňuje přítomnost vypravěče – jak ve vstupech, kterými narušuje plynutí textu, tak v reflexivních pasážích, např.: „Má zbožnost jim, bloudícím, byla směšnou. Kdyby ale věděli. Je-li zle, může vždy být ještě hůře. Uvidíte dále.“³⁵; „Otec by neměl umřít, pro nás, pro naši budoucnost bylo třeba, aby žil, dožil vyřízení, avšak smrt se nestará a neuvažuje. Bůh, který je nejvyšší milosrdný a vševědoucí, i všemohoucí, ten Bůh ponechává smrti svobodu jednání, bez víry nepochopitelnou.“³⁶ Daří se mu také pointovat vyprávění: „Všichni, celá rodina se modlíla ‚Věřím v Boha všemohoucího.‘ Avšak Bůh neslyšel. A jak měl slyšet, když i takový hříšník jako já se odvážil jej obtěžovat.“³⁷

Paměti III se od předchozích

Emila Skácela vytvářejí osobitě literární dílo a které vypovídají o jeho individuálním literárním stylu.

Memoáry Emila Skácela v kontextu české literatury

Z hlediska kompozice jsou nejrozmantější *Paměti I* – prozaické pasáže se v nich prolínají s epigramy a rozsáhlými básnickými skladbami, v nichž zachytil jednotlivé životní události, např. studium na reálce, pěší cestu do Prahy či putování do Itálie, válečné zážitky a další. Veršované pasáže se objevují i v dalších dvou verzích memoárů, ne však v takovém rozsahu jako zde. Ač tematicky rozmanité, většinu básní spojuje společenská kritika, v níž se odráží nejen zásadní vliv Skácelových literárních vzorů K. Havlíčka a J. Nerudy, ale také vlastní životní zkušenost s chudobou: „Zpívání o hladové tercii // Sotva skončí škola, běžím do kondice, / prozatím se o tom šířit nemohu – / večer čas si najdu teprv na ty – pisy, / jednu, druhou, třetí píšu úlohu. // Jednou denně má se každý najíst, / aby udržel si tělo při zdraví – / mně však týdně jednou stačí poobědvat, / což jest velmi dobré – zvláště pro mravy.“⁴⁰ V přesvědčení o nespravedlivém uspořádání společnosti ho utvrdila i cesta po Rakousko-Uhersku a posílila v něm sympatie k sociálně demokratické straně: „Tam jsem měl s úřady ostudu: / vandráka zavřeli na strážnici, / že technik jsem, sedět nebudu.“⁴¹

Citlivost k sociálním otázkám se prolíná všemi sešity pamětí, mnohdy je spojena s kritikou církve, která toto společenské uspořádání podle autora udržuje. Cílí také na sentimentální nahlížení minulosti bez kritického přístupu k dobovému uspořádání společnosti. Konkrétním příkladem může být osud Adama, nemanželského dítěte, jemuž věnoval sociální baladu: „Na svět přišel nevtaný, / z matky služky, padlé panny. / Nekřtěnátkem neumřel, / při křtu dáno jest mu jméno Adam – / farář jinak nekřtil pancharty – / Adam nebo Eva. Víš po jménu, / že je dítě bez táty. // Babička ho vypíplala, / co z žebroty byla živa. / Adánek se rozmýšlel / dlouho, nemá-li radš umřít – / skrofulosa, kostižer / mořily jej babiččina / modlitba se s prosbou druží: / Pane, dávám Ti ho, ber! // Bábi, neslyší Bůh tebe, / Adámku má plné nebe.“⁴² Skladba v rozsahu 16 osmiveršových slok zachycuje životní příběh osiřelého Adama, který se živil jako hadrář. Stal se nevinnou obětí agrese podnapilého mlynáře, který ho ubil v domněnání, že objevil zloděje svého jetele, ale sociální postavení a přátelství s farářem uchránilo mlynáře od trestu: „To je všecko. Na hřbitově / Adam mlčí ve svém hrobě. Mlynář? – vše vzal advokát, / vysekal ho z šlamastiky. / Ronec dále bohatne. / Přičiň se a milý Pán Bůh / pomůže, a znáš-li triky, / všecko dobře dopadne. // Abych nějak doveršoval / slyšte ještě tato slova. / Dnes se ví, že jetel žnul / kostelník strýc Franta Pelech; / Mlynář – hledte dobrodince / pohřeb platil – – však to vyhrá / na faráři zpátky v kartách / při nedělní partičce. // Jako šátkem zamávám / bez naděje na shledání / budiž to,

35 Ibid., inv. č. A7131, s. 418v–419.

36 Ibid., inv. č. A7131, s. 420r–420v.

37 Ibid., inv. č. A7131, s. 425.

38 Ibid., inv. č. A7144, 28v.

39 Ibid., inv. č. A7144, 27v.

40 Ibid., inv. č. A7115, 28.

41 Ibid., inv. č. A7114, 8.

42 Ibid., inv. č. A7115, 53.

co čísti vám / dal jsem právě v skromných verších / o životě člověka / v idylických starých časech, / kdy Čech v rýmech umělejších / psal své Písni otroka.⁴³

Dalším zásadním Skácelovým tématem je válečná zkušenost a její absurdita.⁴⁴ Život frontového vojáka popisuje s naturalistickým smyslem pro detail, ale současně si ve většině skladeb zachovává ironický nadhled. Symbolem vojáka ve válce se stávají lžíce a boty, na jejichž počest složil Emil Skácel ódy.⁴⁵ Parodii tradičního vznešeného žánru zesiluje válečnou realitu, v níž je bytí a přežití člověka redukováno na jeho biologickou podstatu: „Pochod za války je docela něco jiného, než jak jsme maširovali v zázemí. Kolona se roztáhne, hledíš, abys nešlapal přednímu na nohy. Když ti zadní šlápne na patu, řekneš ‚kuš, hovado!‘ V pochodu se nikdy nezpívá, jen nadává. Je to chůze po tom světě, / mějte mě už rádi, / podešev je skrz a voda / čvachtá v nich a chladí. / (...) Císaři když musíš sloužit / tělem svým i duší, / kdyby aspoň dal ti k tomu / boty jak se sluší. // (...) Bosé nohy z jámy trčí – / kamaráde, odpusť! / Ty jsi odchodil si svoje / a já – honem odtud. / Je to chůze v nových botách, / noha si v nich hová. / Komu po mně dostanou se / dědictvím – což – kdo ví.“⁴⁶ Refrén z Čelakovského písničky *Pocestný*⁴⁷ zasadil Skácel do kontextu protiválečné skladby a aktualizoval tak její původně sociální téma – nespravedlivé uspořádání společnosti.

Útoky a sarkastické narážky na císaře, ztělesňujícího příčinu všech válečných útrap, se objevují v textech z válečného období průběžně, osobě Františka Josefa I. je ale věnována také rozsáhlá báseň tematizující jeho smrt. Celkem 35 čtyřveršových strof popisuje příchod císaře k nebeské bráně a jeho rozmluvu se svatým Petrem, který se rozhoduje, zda jej vpustí do nebe. V průběhu promluvy se svatým Petrem do nebe neustále přicházejí padlí vojáci všech národností, na zemi nepřátelé, kteří zde mají přednost před císařem: „De mortuis nil–nisi bene / na paměti vždycky mám – / Františkovi Josefovi / kterak tady zazpívám? // Císař pán byl starý člověk – / v tom přec není pohana – / osmdesát šest mu bylo / než ho našla Morana. // Osmdesát šest mu bylo – / obrat! – osmašedesát – To jsou léta jeho vlády. / Stanul u nebeských vrat. // Už jsem v tom a vyjde z toho / o císaři balada / budu hledět – nisi bene, / když se funus pořádá. // Svatý Petr pootevřel, odkašlal si, zčistil hlas, / nepoklonil se až k zemi, / nepovídá ‚vítám vás.‘ // Řekl: ‚Copak tady hledáš, tys mi dal – teď já ti dám! / Co jsi tuhle válku začal, nesmím sednout ke kartám.‘“⁴⁸ Císař promlouvá jen v jedné sloce z celé skladby a obhazuje se svou celoživotní zbožností, která však proti milionům ztracených lidských životů neobstojí: „Svatý Petr se už vrací, / říká: ‚Není s nimi řeč.‘ / Císař potahuje nosem. / ‚Jen se Franto nerozbreč!‘ // Císař vytáh foto, na něm, / ponořený v modlitbách, / on sám klečí, hlavu v dlaních, / roní rosy jako hrách. // ‚Svatý Petře, byl jsem

zbožný, / o církev jsem taky dbal – / promluv ještě s Kristem Pánem, / snad on by se smiloval.‘“⁴⁹ František Josef I. je odmítnut, odchází do pekla, ale ani Satan jej nechce přijmout.⁵⁰ Císařova duše proto musí bloudit, rozhřešení dostane, až lidé odmítnou poslechnout své vládce, což je poselství závěrečných slok: „Zmoudří někdy? – jaké bude / umoudření znamení? – / Toto: až vám přijdou s vojnou, / kopnete je do zadnic. // Potom duše císařova / teprv bude nevinná, odpočinek najde v hrobě / neznámého vojína. // Nisi bene – nevím, nevím – / jak jsem tento úkol zmož; / práce byla Sisyfova – nejsem novinářský šmok.“⁵¹ Posílením lidovosti a vystupňovaným sarkasmem kritizuje císaře za rozpoutání válečného konfliktu, postava císaře, resp. jeho majestát, je zesměšňována familiárním oslovením a nedůstojnými projevy slabosti. Autor využívá kontrastu mezi vysokým stylem citátu „De mortuis nil–nisi bene“, který tvoří rámec skladby a opakuje se také jako refrén, a nízkým stylem lidového jazyka (obecná čeština, vulgarismy, nářečí). Styl Skácelovy básně odkazuje ke K. Havlíčkovi Borovskému a jeho brixenským satirickým skladbám, zejména ke *Křtu svatého Vladimíra*,⁵² formálně by se mohlo jednat o odkaz na staročeský žánr rozmlouvání člověka se smrtí a podobných eschatologických skladeb,⁵³ jehož travestii autor dosahuje jak komického, tak silně apelativního účinku.

Vedle básnických skladeb narušují převládající věcný styl prozaického textu, který se prolíná s pasážemi ironickými až sarkastickými, také citlivé postřehy vyjádřené básnickým jazykem. Kupříkladu pocit viny, kterým Emil Skácel trpěl po otcově smrti, vyjádřil přirovnáním k nenápadné květině, sedmikrásce: „Sedmikráska – jednou z těch krás je její nepatrnost. A takový jsem chtěl být, schovaný ve stínu trávy, tak nepatrný, aby nikdo si mne nepovšimnul. Umřít – ne to jsem nechtěl, kdepak, jen být bílý, jako sedmikráska, nevinný – ach, pochopíte otcovraha.“⁵⁴ Cit pro detail a básnické vidění světa projevil také při popisu mlýna: „Učarovala mi tmavá lednice, naplněná dechem i hlasem vody pohánějící obrovské kolo na mohutných hřídelích, jakoby bránící se náporu vodního toku.“⁵⁵

K beletrizačním literárním postupům, které memoáry přibližují uměleckému dílu, patří také zviditelnění vypravěče, který z různých důvodů přerušuje své retrospektivní vyprávění. V pamětech Emila Skácela se tak děje v případě sebe-reflexe, kterou osoba vypravěče hodnotí s odstupem minulých událostí, např.: „Píši zde o sobě jako o oběti učitelské zrůdnosti, ale třeba se přiznat, že jsem byl také kvítka. Ve druhé třídě jsem se, prosím, opil, na Hané se říká ‚ožral.‘ Ano, ano.“⁵⁶ nebo vyslovuje komentář k právě popsaným událostem, např. „Kolikrát i lituji, že tak důvěrný poměr k Bohu a církvi nelze uchovat navždy. Patří mezi iluze,

43 Ibid., inv. č. A7115, 59–60.

44 Při popisu odchodu na frontu odkazuje na Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*: „O naší cestě nebudu psát, naše cesta byla velmi podobná cestě dobrého vojáka Švejka na frontu. Stejná direkce a stejná psina a hovadina.“ Ibid., inv. č. A7113, 23.

45 „Kdo jsi [...] (nečitelně, pozn. AP) válku / přiznáš mi, že pravdu mám, / jestli tvrdím: víc než flinta – / a není v tom žádná finta – / hloupá lžička znamená. // Má-li voják z flinty střílet, / musí předně být živ; / Tohle ergo pochopiti / není jistě žádný div.“ Ibid., inv. č. A7112, 72–73v.

46 Ibid., inv. č. A7113, 52v.

47 Srov. ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Ohlas písni českých*. Praha: Mladá fronta, 1951, s. 69.

48 Fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7112, 30–31.

49 Ibid., inv. č. A7112, 27.

50 „Tluče, tluče samozřejmě, / satan vykuk. ‚Mají pech, / copak neumějí přečíst, / co je psáno na vrtech?‘ // Na ceduli můžeš čísti: / ‚Po čas vojny zavřeno; / peklo jste si udělali / sami, my jsme na hovno.“ Ibid., inv. č. A7112, 24.

51 Ibid., inv. č. A7112, 23.

52 Viz HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. *Básně*. Praha: Československý spisovatel, 1976, s. 97–133.

53 KOLÁR, Jaroslav. Rozmlouvání člověka se Smrtí v české poezii 15. století. In: *Návraty bez konce. Studie k starší české literatuře*. Brno: Atlantis, 1999, s. 104–118.

54 Fond Emil Skácel, pozn. 7, inv. č. A7131, s. 450.

55 Ibid., inv. č. A7115, 17r.

56 Ibid., inv. č. A7131, s. 321.

jednou ztraceny se nenavráti.“⁵⁷ Stává se také průvodcem svých čtenářů, kteří se tímto postupem stávají součástí vyprávěného, jako při popisu nového domova Skácelových ve Velké Bystřici: „Půjdeme do poschodí. Pozor, tam jsou štěnice. (...) Avšak zapomněl jsem, že chceme nahoru. Stejně musíme v ‚mázhausu‘ schodiště nahmatat. Pozor, abyste se nesklouzli po schodech do sklepa – je zalitý vodou a je tam políčeno na potkany.“⁵⁸ Zpřítomnění vypravěče vytváří prostor pro pohled do situace v okamžiku psaní, v této ukázce také kritickému hodnocení vypravěčovy současnosti, socialistického Československa padesátých let 20. století: „Prší jako z konve, už kolikátý den. Vystrčit paty se nedá (...) čtení omrzelo, na malování nevidět, spát – jsem vyspaný – jediné se dá vzpomínat. Noviny ještě nejsou a pak – právě jsem četl, že Radio nebylo vynalezené pro pravdu a noviny znají jen politickou pravdu, která není daleko od politické lži. Proto lhát a mluvit pravdu je rovnocenné, jen je třeba si rozmyslet, která pravdu či lež říci. Proto máme opožděné zprávy a o mnohém nevíme vůbec, nebo pozorujeme divadelním kukátkem, které umí zvětšovat i zmenšovat. Zvláštní je, že třebas prší, najdou se lidé, že mají nasazené černé brejle. Naše rarita či všeobecný úkaz? Černých brejlí náš průmysl vyrábí dostatek a jejich distribuce je bezvadná. Pokračujeme ve vzpomínání.“⁵⁹

Rukopisné paměti Emila Skácela mají nespornou dokumentární hodnotu, neboť vypovídají nejen o životě rodiny Skácelových od počátku 19. století, ale také o zaniklém světě moravského venkova, sociálních poměrech v habsburské monarchii, budování samostatného Československa a dalších zlomových událostech 20. století. V osobní rovině lze paměti číst také jako dokument formování životních témat Emila Skácela – jeho vztahu k náboženství, k literatuře, k sociálním otázkám. Současně si zasluhují pozornost jeho kvality literární. Autorův osobitý styl se projevuje zejména v satirických básních a komentářích ke společenským změnám i osobnímu životu, ovládá umění zkratky. Schopnost výstižně a mnohdy s lehkou ironií komentovat zásadní společenské projevy i události místní, kterou nacházíme i ve stylu Jana Skácela, kontrastuje s lyrickými pasážemi a úvahovými pasážemi. Paměti Emila Skácela lze tedy číst z mnoha různých úhlů pohledu – jako další příspěvek k legionářské literatuře, jako zdroj biografických informací o jeho synech Janovi a Petrovi, je možné dále srovnávat literární styl otce a syna či paměti blíže analyzovat v kontextu celého literárního díla Emila Skácela.

PRAMENY A LITERATURA

Archiv rodiny Skácelových, soukromý majetek Zuzany Šťastné.

Muzeum Brněnska – Památník písemnictví na Moravě, Sbírka Památníku písemnictví na Moravě: podsbírka Literární archiv, fond Emil Skácel.

ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Ohlas písní českých*. Praha: Mladá fronta, 1951.

FADINGEROVÁ, Hana, KALINA, Libor a PROCHÁZKOVÁ, Andrea: *Skácelové – ke kořenům*. Katalog výstavy. Rajhrad: Muzeum Brněnska 2019. ISBN 978-80-907655-1-1.

HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Básně*. Praha: Československý spisovatel, 1976.

HAVRÁNKOVÁ, Zdeňka. Memoárový žánr a jeho místo v literární teorii. In: *Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury* XI, Praha: Univerzita Karlova, 1967, s. 43–50.

HAVRÁNKOVÁ, Zdeňka. Příspěvek k poetice memoárů jako útvaru uměleckého. In: *Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury* XIII, Praha: Univerzita Karlova, 1969, s. 69–76.

KOLÁR, Jaroslav. Rozmlouvání člověka se Smrtí v české poezii 15. století. In: *Návraty bez konce. Studie k starší české literatuře*. Brno: Atlantis, 1999, s. 104–118. ISBN 80-7108-190-6.

KOŽMÍN, Zdeněk. *Skácel*. Brno: Jota, 2006. ISBN 80-7217-401-0.

LIEHM, Antonín Jaroslav. *Generace*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 253. ISBN 80-202-0254-4.

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha: Československý Kompas, 1932, Díl VI., R–S, s. 647.

PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

SKÁCEL, Emil. Cenzury. *Rovnost*. 2. 12. 1947, s. 4.

SKÁCEL, Emil. Co praví Čehona. *Rovnost*. 18. 7. 1945, s. 3.

SKÁCEL, Emil. Kladný poměr. *Rovnost*. 25. 11. 1947, s. 4.

SKÁCEL, Emil. *Kreslené písmo. [Část první]*. Poštorná: nákladem vlastním, 1932.

SKÁCEL, Emil. Nespokojencovi. *Rovnost*. 26. 7. 1945, s. 3.

SKÁCEL, Emil. Práce za trest. *Rovnost*. 7. 2. 1948, s. 5.

SKÁCEL, Emil. Učitel o pracovní morálce. *Rovnost*. 7. 8. 1948, s. 3.

SKÁCEL, Jan. *Jedenáctý bílý kůň*. Praha: Blok, 2010. ISBN 978-80-86868-32-5.

SKÁCEL, Jan. *Třináctý černý kůň*. Praha: Blok, 2010. ISBN 978-80-86868-31-8.

SORYL, E. *Byla vojna – bude?: básně*. Břeclav: Vlad. Ambros, 1936.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Knihovny významných českých osobností [online]. [cit. 5. 6. 2020]. Dostupné z: <http://www.osobniknihovny.cz/detail.do?articleId=4955&autor=S>

57 Ibid., inv. č. A7131, s. 336.

58 Ibid., inv. č. A7131, s. 345–347.

59 Ibid., inv. č. A7126, s. 3 053.

KLÍČOVÁ SLOVA: Emil Skácel, memoáry, československé legie, česká literatura 20. století, Jan Skácel

Zusammenfassung

„Es ist an der Zeit, Memoiren zu schreiben...“

Das literarische Erbe von Emil Skácel

Emil Skácel ist bekannt als der Vater des Dichters Jan Skácel und des bildenden Künstlers Petr Skácel, sein eigenes künstlerisches Erbe wurde in seinem vollen Umfang jedoch weder veröffentlicht noch erforscht. Die im literarischen Archiv des Denkmals des Schrifttums in Mähren aufbewahrten Materialien persönlichen Charakters – Familienfotos, persönliche Dokumente, Handschriften und Zeichnungen – ermöglichen es, sowohl die Biographie von Emil Skácel als auch die seiner Söhne zu ergänzen bzw. zu vervollständigen. Das Ziel dieses Textes ist es, Emil Skácel vor allem als eigenständigen Autor literarischer Werke vorzustellen. Aus seinem umfangreichen literarischen Nachlass konzentrieren wir uns auf seine handschriftlichen Memoiren, welche in drei Versionen erhalten sind. Ihr dokumentarischer Wert beruht auf der breiten Zeitspanne der festgehaltenen Ereignisse ab der 1. Hälfte des 19. Jahrhunderts bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts. Dieser Text konzentriert sich auf die prägnantesten künstlerischen Wege und Mittel, welche die Memoiren von Emil Skácel in die Geschichte der tschechischen Literatur des 20. Jahrhunderts eingliedern.